

Utan tvekan har professor Thurén givit ett konstruktivt bidrag till samtalet om liknelserna i Lukasevangeliet. Jag håller särskild med honom om att liknelserna inte skall lyftas ur sina litterära ramar. Det kan vara befogat om man såsom de flesta liknelsetolkare eftersträvar att förstå vad den historiske Jesus menade med sina liknelser. Men skall man förstå vad Lukas menade måste man beakta hans ramberättelse. Jag håller också med Thurén om att liknelsernas primära funktion är att övertyga mottagarna i en kommunikationssituation. Retoriskt sett fungerar liknelserna som argument för en given tes i ramberättelsen. På två punkter måste jag dock anmäla tveksamheter. Thurén gör med rätta skillnad mellan Jesu åhörare och Lukas mottagare. Men om man med de förra menar Jesu ursprungliga åhörare och kopplar samman dessa med Lukas ramberättelse är man ute på hal is. Lukas ramberättelse är i hög grad en lukansk konstruktion och bidrar till förståelsen för vad Lukas' Jesus menade med sina liknelser. Det är mycket möjligt att denna ramberättelse bygger på ramar Lukas mottagit från sin traditionsmiljö. Men vi kan inte vara säkra på att dessa går tillbaka till den historiske Jesus kommunikationssituation. För det andra är jag inte helt övertygad om betydelsen av Toulmins argumentationsmodell för tolkningen av Lukas liknelser. Trots eller tack vare den stora plats denna modell fått i Thuréns program frågar jag mig om denna modell tillför så mycket mer utöver vad traditionell antik retorik kan tillföra till liknelsetolkningen. Det är på intet sätt fel att analysera liknelserna utifrån denna modell, men frågan är om det är nödvändigt för att tydligare belysa liknelsernas retoriska funktion.

Lennart Thörn, Göteborg

LENNART THÖRN

Ordets tillblivelse. Lukasevangeliet

Örebro: Libris, 2017, Inbunden, 572 sidor,
SEK 259, ISBN: 978-91-7387-582-0

Äntligen finns det en svensk kommentar till Lukasevangeliet! Serien Nya testamentets budskap (NTB) – en kommentarserie för bibelläsare som vill förstå mer, som sedan 2006 getts ut på Libris och där man hunnit

ungefär halvvägs av NT:s böcker, innehåller nu en kommentar till Lukasevangeliet. Ingen av de båda svenska serier, som började ges ut på 1900-talet har ännu märktat med detta. I serien "Kommentar till Nya Testamentet" (1982–) är halvdussinet nytestamentliga böcker ännu okommenterade. I serien "Tolkning av Nya Testamentet" (1944) är av evangelierna endast Markus behandlad, medan serien i övrigt blev komplett 1988.

Den som utfört detta pionjärverk är Lennart Thörn, förmodligen Sveriges främste lukaskännare. Thörn har undervisat i Nya testamentet vid Örebro Missionsskola och vid Göteborgs universitet, men också verkat som pastor i Örebromissionen/Evangeliska Frikyrkan. Kombinationen av akademisk och pastoral bakgrund passar som hand i handske till NTB:s upplägg, där varje avsnitt också innehåller nutidsreflektioner. Den förväntade publiken – "bibelläsare som vill förstå mer" – förutsätts vilja utöka sin insikt ur ett kristet perspektiv. Thörn framträder i nutidsreflektionerna som den baptist han är, men står samtidigt i kritisk dialog både med sin egen tradition och med andra kristna traditionsströmmar.

Efter ett förord till hela NTB-serien inleder författaren sitt verk i en sjsidig introduktion där Lukasevangeliets genre bestäms vara en antik biografi, vilande på ögonvittnestraditioners grund. Thörn utläser ur Lukas (och Apostlagärningarna) att författaren är en andra eller tredje generationens kristen och därmed beroende av information från andra. Författaren är, enligt Thörn, såväl litterärt som retoriskt bildad och hemmastadd i "septuagintainfluerad synagogmiljö" (17). Detta är väl i linje med den fornkyrkliga tradition som ser paulusmedarbetaren Lukas som upphovsman till Lukasevangeliet. Evangeliets förord presenterar Lukas "som en länk i en pågående traderingsprocess" där muntligt och (lägre värderat) skriftligt mottaget traditions gods tolkas för nya mottagare. Thörn lyfter särskilt fram tre former för berättandet: krior, måltids-scener och liknelser, och han understryker att den lukanske Jesu liknelser ska förstås i deras redaktionella sammanhang. Thörn lutar i förordet åt en datering på 80-talet och är i kommentaren tydlig med att Jerusalems fall ägt rum när Lukas skrevs. Theofilos roll och relation till

en större kristen gemenskap bestäms däremot inte. Lukasevangeliets syfte är, enligt Thörn, att legitimera Jesus – kristologin i berättelsen uppmärksammas återkommande – och förkunnelsen om honom.

Inramat av kommentarer till Lukasevangeliets förord och en åttasidig sammanfattning av "Lukasevangeliets budskap" kommenteras huvudavsnitten "Jesu födelse och barndom" (1:5–2:52), "Inför Jesu offentliga framträdande" (3:1–4:13), "Jesus i Galileen" (4:14–9:50), "Jesus på väg mot Jerusalem" (9:51–19:27), "Jesus i Jerusalems tempel" (19:28–21:38) och "Jesu död och uppståndelse" (22:1–24:53); varje huvudavsnitt kommenteras i flera (3–25) delar. Till slut omnämns åtta kommentarer till Lukasevangeliet från 1980-talet och framåt på vardera tresex rader. För varje delavsnitt ges texten enligt Bibel 2000, vilken kommenteras med avseende på "Textavsnittets sammanhang och uppbyggnad", "Utläggning av textens innehåll", "Sammanfattning av textens budskap" och "Reflektioner utifrån ett nutidsperspektiv"; återkommande rubriker som hjälper den läsare som lagt dessa på minnet att identifiera var i kommentaren man befinner sig.

Detta är en synnerligen gedigen kommentar. Gång efter gång slås jag av den djupa förtrogenheten med Lukas evangelium som genomsyrar framställningen. Till kvaliteterna hör också att kommentarerna om sammanhang och uppbyggnad återkommande både relaterar till avsnittets plats i Lukas och till synoptiska paralleller: läsaren som vill förstå mer läser sannolikt Lukas som ett av fyra evangelier.

Seriens format innebär dock vissa begränsningar. Att söka speciallitteratur till perikoper får göras i andra kommentarer som tillhandahåller sådana listor. 572 sidor till det omfattande Lukasevangeliet innebär också att mycket inte kan rymmas (François Bovons kommentar till Lukas är på såväl franska som tyska i fyra stabila band). Mellan raderna anar jag att Thörn velat skriva mer om de tre punkter jag nedan framför synpunkter på – huruvida vi då hade blivit överens är en annan fråga.

Jag uppfattar relationen mellan Jesus och fariseerna som mera komplex än Thörn framställer denna. Den polemik som finns ska inte undertryckas, men uttrycker inte den återkommande bordsgemenskapen

mer än konventionell hövlighet (se 348)? Om ”gemensam måltid innebar ett slags religiöst och socialt förbundsslut” (439) mellan Jesus och Sackaios, innebar den inte också det mellan Jesus och fariseer – som då hade goda skäl att irriteras över Jesu andra bordssällskap. Varningen i 13:31 behöver då heller inte uttrycka falsk omsorg.

Vilken herre som berömmar klokt handlande i 16:8 – skurkförvaltarens bedragne husbonde eller Herren Jesus – hade också förtjänat större utrymme. För att Herren Jesus står för berömmet talar, enligt min mening, också att flera lukanska liknelser i till exempel 13:9, 15:32 och det osäkerhetsbringande exklusivt lukanska inskottet ”Gud förbjude”! i 20:16 (min översättning) tar slut innan alla frågor hunnit besvaras, att liknelserna inte generellt är moraliskt förebildliga, samt att bonden, som i 12:16–21 vill förfoga över livet genom sina stora skördar, idiotförklaras av inget mindre än Guds egen röst.

Som många andra anger Thörn att Jesu resa till Jerusalem slutar i 19:27, trots att riktning mot Jerusalem ännu uttrycks i v. 28, 37 och 41; först i 19:45 är Jesus framme i templet. I samma marginal kan noteras att den blindes rop om förbarmande (18:38), som blivit en fast del av mycket gudstjänstfirande, visserligen ibland uppfattas som en del av baktaken (434) men liturgihistoriskt är något annat.

Som helhetsomdöme om *Ordets tillblivelse* är det dock ord som ”storverk” eller liknande som behövs. För förkunnare är detta en omistlig kommentar till Lukasevangeliet. För akademisk exegetik behöver man de större kommentarerna, inklusive deras litteratur-förteckningar, men också denna.

Magnus Evertsson, Lunds universitet

JEFFREY A. D. WEIMA

Paul the Ancient Letter Writer: An Introduction to Epistolary Analysis.

Ada, MI: Baker Academic, 2016, Paperback, 288 pages,
\$16.99, ISBN: 978-0-801-09751-5

In this work, Jeffrey A. D. Weima looks at the epistolography of Paul from the standpoint of how Paul adapts literary conventions and how this is reflected in his letters. The reader encounters here the structure of